

que significa assò matex», diu el solemne elogi fúnebre del venerat i eloqüent conductor del nostre poble en l'any 1641 (*BABL* VIII, 116); «ens les hem d'heure amb un que és tan murri com *llest*, i que de corretja en té molta» declara prudent el cap coratjós de la gent honrada en *La Punyalada* de MrnVayreda (XIV, 225; 4, 177); del més intelligent dels nostres companys era frase consagrada, per exemple, en la nostra generació universitària, de dir «En X. és molt *llest*, tant de bo que ---».

I és clar que no hem de desconèixer que l'accepció més familiar 'prompte, prest' ja era també general des de la represa de la nostra prosa i poesia serioses: «la Senyora àvia Vega --- marxava per allí *llesta* com una serp», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 113); «lo cimeral de l'arbre per abastar, s'hi atansa, / quan *llest* descaragola's lleig drac d'ulls flamejants, / y --- ab gorja y upes li copsa abdues mans», «al gran foc allavors endressa *llest* los passos, / rogenic damunt los núvols veyent-lo crestejar / ---» (*Atl.* 1867, II, 37b; I, 42a), però potser no fou estrany al canvi que introduí el poeta en aquest passatge el desig de fugir d'un mot una mica rebregat, del català de cantonada: «llavors al gran incendi *rabent*, endressa 'ls passos ---».

Aquest ús avulgarat i modern és l'únic verament que ha passat al fr. *leste*. I els romanistes, com de costum, s'entestaren llargament a no voler veure més que el contingut semàntic d'aquest ús francès de segona o tercera mà; és quasi com, si a la recerca de l'ètimon en llatí vulgar, un volgués pendre per guia l'ús de carreró o d'argot que dóna als mots *afanar* o *treballar* el significat de 'pendre, robar'. Perquè és sabut que en francès (com ho mostra la terminació) *leste* no és més que un esblaimat reflex de l'occità o italià, als quals fou manllevat a la fi del S. XVI. Car també en aquestes llengües o en castellà és amb aquest resultat que topeu pertot: «anden *listos* los dedos...», —¿però pot ser el Quevedo bandarres del *Cuento de Cuentos* l'estel tramuntanal de l'etimologista?

«Li balaus s'amoulounon. Mi fieu, / quand l'auto làupi sarà *lèsto*, / de vespre compliren lou rèsto, / car de Sant Jan anice 's la fèsto», *Mireio* (VII, 39f), «O, la princesso digué --- amí, tèn-te *lèst*, car es éu ---» (trad. «prêt»), *Calendau* (XII, 36c), «pèr vous serví --- / digas-me lèu ço que voulès: / a vòstis ordre iéu siéu *lèst*» («prêt à vous obéir»), *Nerto* (II, 290). Potser és més probable encara que el francès vagi rebre el mot de la llengua d'oc (o de totes dues) que de la italiana, car en aquella ja se li veu molta saba vital: *taulo lèsto* 'taula parada': «jítavo subre un crid de fèsto: / —ounour, infus e taulo *lèsto* / au gènt cantaire que s'arrèsto ---»; la locució adverbial idiomàtica *a la lèsto* 'in promptu, de cop i volta': «jamai pourriàs vous metre en tèsto, / l'ingratitude qu'a la *lèsto*, / en pagamén de tèli fèsto, / an facho a Calendau li gènt de soun país» (*Calendau* I, 58e; VI, 1e); i el verb *alèstí* (infra): salta, doncs, a la vista que per aquí està la casa pairal del mot a França.

Sens dubte es trobava també a casa seva en llengua italiana: *lèsto* «destro, presto, agile» [mj. S. XVI, Sal-

vini etc.], «allestito, apparecchiato, pronto [id., Sasseti], «astuto, scaltro» [S. XVII], «un po' corto, che rende i movimenti (dal vestito)» [Borghini, † 1580], «da poter maneggiarsi con lestezza» [A. Caro, † 1566], i ja hem vist com l'usava Maquiavel. Si no anem tan segurs de gran antiguitat en portuguès ni en castellà, no és pas perquè ens doni gens d'alarma la fonètica, en correspondència perfectament correcta, ni ben poca la cronologia, com sigui que en el terreny dels adjectius valoratius i expressivistes com aquest no sorprèn gaire de no tenir a l'abast documentació medieval; i de tota manera el port. *lésto* [o sigui *lêstu*] «desembaraçado, despejado», «pronto, expedito, a ponto de partir» és ja freqüent en el S. XVI, des de Mendes Pinto (1541).

En literatura castellana el trobem des de 1517, en Torres Naharro, Pz. de Hita, Cervantes, Quevedo etc. L'únic agafador que hi hauria per sospitar la influència forastera, val a dir que no és decisiu: el que en castellà es presenti monòtonament en l'etapa final del descabdellament semàntic, i manqui de derivats, almenys 'els d'ús normal';¹ i que en portuguès se li noti una accentuada predilecció pels usos nàutics (com ja en Mendes Pinto): però ni són raons de pes gran ni ens poden donar entened sinó que potser el focus principal de la vida del mot venia de les terres de l'Est, reforçant un ús afectiu en els parlars autòctons, no tan descabdellat.

La fonètica és correcta: cast. *listo* resulta evidentment de **liesto* en harmonia amb el timbre obert que presenta la *e* en l'arrel de totes les llengües germanes (recordem l'evolució normal de *ǣ* en la nostra), i amb la reducció de *ie* a *i* que és de norma en aquestes condicions sil·làbiques: exs. supra, als quals es podrien afegir *malquisto* de *mal quiesto*, *vispera*, *henistra*, *risco* < *riesgo*, *prisa* < *priessa*, *resquicio* de *rescriego*, *nispero* < *niéspero* etc. Exigir per creure en l'etimologia que exhibim testimonis del *ie* castellà és com voler tocar les nafres del Ressortge o meravellar-se de les Fases de la Lluna: ¿com vol Rohlf's² que li testifiquem **liesto*, si ja hi ha *vispera* en Berceo, i *risco* i *arista* en l'Arxipreste de Hita? si *listo*, com escau a un mot de l'esfera afectiva, no se'ns fa trobadís fins a 1510.

Les etimologies que havien proposat els romanistes valien ben poc. C. Cipriani, *Rom.* XXXI, 135 (i encara Prati) tot assegurant que en francès era un italianisme, volia partir del mot que significa 'llast d'una embarcació', derivant-lo amb estranya derivació, de l'it. *allestare*, *allestire*, 'aparellar, disposar', que vindria del nom germànic del llast: 'llastar' > 'carregar la nau' > 'disposar-la a salpar'; un germanisme com aquest a penes es pot concebre que nasqués a Itàlia o en el Mediterrani, on precisament no és genuí aquest mot (en italià es diu *zavorra*, cat. ant. *s(a)orra* etc.); 'feixuc com la nau que ha omplert de sorra la sentina' > 'llest, àgil' fenomenal contra-sentit semàntic!

Diez, *Etyim. Wb. d. roman. Spr.*, 192, obsessionat pel cast. modern havia proposat de partir del gòt. *listeig* 'astut' o a-al. ant. *listic* 'enginyós, artificios', deri-